

Historische voorwerpen, aldus de schrijvers, zijn objecten die vooral gerelateerd zijn aan bepaalde personen (liefst beroemdheden) of voorwerpen die op een andere wijze een extra betekenis hebben gekregen naast de esthetische waarde of de oorspronkelijke gebruiksfunctie. Deze definitie wordt gebruikt voor het tweede, veel kortere, gedeelte van het boek, dat gewijd is aan het gebruik van voorwerpen bij historische exposities. Na wederom een theoretische beschouwing, ditmaal over de verandering van de betekenis van voorwerpen zodra deze in een museum zijn beland, gaan de schrijvers in op de relatie tussen recente ontwikkelingen in de geschiedschrijving en mogelijke onderwerpen voor exposities. In tegenstelling tot kunsthistorische presentaties die voornamelijk objectgericht zijn, gaat het volgens de auteurs bij historische presentaties vooral om een verhaal. Een interessante invalshoek is het feit dat een conservator veel meer dan een historicus bij de keuze van onderwerpen deel uitmaakt van het debat over maatschappelijke verschijnselen en problemen. Sociale relevantie van een onderwerp trekt bezoekers en helpt bij het verwerven van subsidies. Het boek eindigt met de vraag of bij exposities geschiedenis en kunst verenigd kunnen worden. Een thematische aanpak is hiervoor het toverwoord, waarbij ook een pleidooi wordt gehouden om persoonlijke herinneringen te gebruiken. Bovendien suggereren de auteurs dat stijlkamers en reconstructies van het dagelijks leven bezoekers een goed beeld geven van het verleden waaraan zoveel behoefte is.

Nemen de schrijvers, die beide verbonden zijn aan het Rijksmuseum, hiermee een stelling in bij het debat dat is losgebrand over de nieuwe inrichting na de grote verbouwing? Expliciet wordt dit niet gezegd. Komt er in het Rijksmuseum een open depot met gemakkelijk toegankelijke beschrijvingen van voorwerpen die historici kunnen gaan gebruiken voor hun onderzoek? Of blijft dit een droomwens? De verdienste van dit mooi uitgegeven boek bestaat uit de theoretische beschouwingen die vooral voor historici nuttig zijn om gefundeerde kritiek te leveren wanneer zij voorwerpen willen gebruiken bij hun onderzoek. Al worden methoden en technieken om voorwerpen te onderzoeken wel besproken, een praktische handleiding is het boek niet geworden. Daarvoor ontbreekt het teveel aan praktische adviezen, zoals bijvoorbeeld de handigste methode om de bronnen te verzamelen of een overzicht van de belangrijkste literatuur waarin bronnen worden ontsloten.

Thera Wijsenbeek-Olthuis

N. Maas, *Werken voor de eeuwigheid. Een geschiedenis van het Letterkundig Museum* (Amsterdam: Meulenhoff, Antwerpen: Manteau, Den Haag: Letterkundig Museum, 2004, 399 blz., € 34,90, ISBN 90 8542 006 7).

Het Letterkundig Museum in Den Haag richt zich op de Nederlandse literatuur vanaf 1750. Het vijftigjarig bestaan van het museum was aanleiding voor deze geschiedschrijving. De inhoud bevat de onderdelen organisatie, collectie, publicaties en tentoonstellingen.

Het hoofdstuk organisatie gaat gedetailleerd en langdradig in op bestuursperikelen, beleidsrapporten en op plannen die niet doorgingen. Veel aandacht is er voor de opeenvolgende huisvestingen, slecht functionerende medewerkers, onvoltooide projecten en diverse conflicten. De wederwaardigheden van de museummedewerkers en hun bestuursleden roepen regelmatig de gedachte op aan *Het bureau* van J. J. Voskuil. Worden de organisatorische lotgevallen tot in de jaren tachtig uitgebreid behandeld, voor de meest recente periode is dit daarentegen erg beknopt. De publicatie is een geschiedschrijving van binnenuit; Nop Maas was vanaf 1987 veertien jaar bestuurslid, onder meer als vice-voorzitter en secretaris. Zijn rol als bestuurslid komt niet aan bod. In tegenstelling tot zijn mede-bestuursleden ontbreekt Maas in het register. De auteur geeft geen toelichting op zijn dubbelfunctie als bestuurslid en geschiedschrijver. In het algemeen geeft hij geen toelichting op zijn manier van werken, bijvoorbeeld hoe hij is omgegaan met het al of niet vermelden van recente, gevoelige zaken.

Het Letterkundig Museum is tevens een archiefinstelling; het verzamelt onder meer brieven en manuscripten. Het uitgangspunt van zijn collectie wordt gevormd door de auteurs en typisch voor het museum is dat het stukken betreffende schrijvers uit archieven wegneemt om deze toe te voegen aan de eigen collectie over deze auteur. Bestaande archieven worden zodoende uit elkaar gehaald. Hiermee gaat het museum in tegen de uitgangspunten bij gangbare archiefinstellingen, die een archief zoveel mogelijk in de oorspronkelijke samenhang bewaren. Wel overeenkomend met veel archiefinstellingen zijn de inventarisatieachterstanden, zodat delen van de collectie slecht toegankelijk zijn. Tenslotte heeft het museum documentaire collecties aangelegd zoals uitgebreide knipselverzamelingen en kaartsystemen. Er is een beeld- en geluidverzameling en er zijn uiteenlopende literaire voorwerpen, waaronder een bureaustoel van Marcellus Emants en een broek van Belcampo.

Het museum bezit een zogeheten 'gifkast' met gevoelige archiefstukken, die nog gesloten zijn voor bezoekers of waarvan zelfs de aanwezigheid niet bekend mag zijn. Het museum zit in een moeilijke positie tussen openbaarheid, copyright, privacy en acquisitie. Er hebben diverse discussies gespeeld en het is soms tot rechtszaken gekomen.

Het museum is een vraagbaak op letterkundig gebied en het meest gebruikt zijn de knipselcollecties. Op het gebied van publicaties is het museum uitgever van bibliografieën, briefwisselingen van schrijvers, schrijversprentenboeken en een tijdschrift. Tegenwoordig zijn delen van de collectie ook via de eigen website toegankelijk.

Sinds de oprichting werd het verzamelbeleid van het museum regelmatig verruimd, het ging zich ook richten op uitgeverijen, columnisten, het beeldverhaal en kinderboeken. Buitengesloten is de niet-literaire letterkunde zoals thrillers en streekromans of succesauteurs als Toon Kortooms en Jan de Hartog. Niet duidelijk wordt of men bij kinderboeken een literair criterium hanteert. Hoe staat het museum tegenover populaire reeksen als Arendsoog en De Kameleon? De auteur gaat niet in op het hoe en waarom van de scheiding tussen literaire en niet-literaire letterkunde.

Vanaf zijn ontstaan heeft het museum vaste en reizende tentoonstellingen gemaakt. Sinds de huisvesting in het gebouwencomplex van de Koninklijke Bibliotheek is er voldoende eigen expositieruimte. Het bleef moeilijk om grote aantallen bezoekers te

trekken. Een publiekstrekker bleek het Kinderboekenmuseum, dat in 1994 als nieuw onderdeel van start ging.

Voorafgaande aan de geschiedenis van het museum bevat dit boek een voorgeschiedenis vanaf de jaren twintig van de vorige eeuw. Er waren destijds al literaire tentoonstellingen en er was een 'Letterkundige Verzameling' in het Haagse Gemeentearchief. De publicatie wordt afgesloten met noten, lijsten van bestuursleden en medewerkers, een korte verantwoording en een naamregister. Grafieken of tabellen ontbreken; er zijn dus geen duidelijke overzichten van bijvoorbeeld de financiën, de collectie of bezoekersaantallen. Het boek is fraai uitgegeven met mooie illustraties zoals foto's van het museum, een brief met tekening van Fiep Westendorp, naaktfoto's van Emmy van Lohorst en een erotische tekening van E. du Perron.

De huidige inhoud had met minder bladzijden toegekund en andere zaken hadden meer aan bod kunnen komen. De auteur citeert overvloedig, onder andere uit de veel gebruikte vergadernotulen. Opgenomen zijn talrijke teksten, gedichten en tekeningen waarin het Letterkundig Museum een rol speelt. Er zijn uitvoerige intermezzo's over bestuursleden en medewerkers. Een algeheel overzicht van de ontwikkeling en achtergrond van het personeelsbestand is er echter niet. Als organisatiegeschiedenis is het blikveld alleen gericht op de eigen instelling. Interessant zou een vergelijking geweest zijn met instellingen in binnen- of buitenland. *Werken voor de eeuwigheid* biedt veel informatie en geeft aardige sfeerbeelden, maar is helaas erg beperkt en eenzijdig.

Mark van Deursen

C. Slegers, *Mensen uit de kringen van Brabants Heem. Heemkundebeoefening in Noord-Brabant* (De Heemkinderen I; Zaltbommel: Kempen uitgevers, 2004, 224 blz., ISBN 90 6657 352 X).

Deze uitgave is de eersteling uit een reeks waarin men, aldus een tekst op het omslag, op 'kritisch-reflexieve' wijze de beoefening van de heemkunde (in de meest uitgebreide zin: archeologie, geschiedenis en volkskunde) binnen het Nederlandse taalgebied in beschouwing wil nemen. De directe aanleiding tot de uitgave van specifiek dit boek was het gouden jubileum in 1997 van 'Brabants Heem', een 'koepel' voor lokale heemkundige organisaties, organisaties waarvan in het laatste hoofdstuk een boeiende typologie wordt gegeven. De auteur, onderzoeker bij de leerstoel 'cultuur in Brabant' aan de Universiteit van Tilburg, geeft duidelijk aan dat de bestudering van het Brabantse erfgoed lange tijd in hoge mate een uiting was van een voor Brabant typerend emancipatiestreven. Vooral gezien de ervaringen als 'generaliteitsland' tussen 1648 en 1795 voelde men zich achtergesteld en was er een vurig verlangen om die achterstand in te halen. Uitingen van dat streven waren de oprichting in 1837 van het Provinciaal genootschap voor kunsten en wetenschappen, lange tijd een typisch liberaal 'heeren'-gezelschap, en de totstandkoming, exact één eeuw later, van 'Brabantia Nostra', een beweging die veel meer dan het deftige genootschap gekenmerkt werd door '(rooms-katholiek) religieus en politiek engagement.' (39)

trekken. Een publiekstrekker bleek het Kinderboekenmuseum, dat in 1994 als nieuw onderdeel van start ging.

Voorafgaande aan de geschiedenis van het museum bevat dit boek een voorgeschiedenis vanaf de jaren twintig van de vorige eeuw. Er waren destijds al literaire tentoonstellingen en er was een 'Letterkundige Verzameling' in het Haagse Gemeentearchief. De publicatie wordt afgesloten met noten, lijsten van bestuursleden en medewerkers, een korte verantwoording en een naamregister. Grafieken of tabellen ontbreken; er zijn dus geen duidelijke overzichten van bijvoorbeeld de financiën, de collectie of bezoekersaantallen. Het boek is fraai uitgegeven met mooie illustraties zoals foto's van het museum, een brief met tekening van Fiep Westendorp, naaktfoto's van Emmy van Lohorst en een erotische tekening van E. du Perron.

De huidige inhoud had met minder bladzijden toegekund en andere zaken hadden meer aan bod kunnen komen. De auteur citeert overvloedig, onder andere uit de veel gebruikte vergadernotulen. Opgenomen zijn talrijke teksten, gedichten en tekeningen waarin het Letterkundig Museum een rol speelt. Er zijn uitvoerige intermezzo's over bestuursleden en medewerkers. Een algeheel overzicht van de ontwikkeling en achtergrond van het personeelsbestand is er echter niet. Als organisatiegeschiedenis is het blikveld alleen gericht op de eigen instelling. Interessant zou een vergelijking geweest zijn met instellingen in binnen- of buitenland. *Werken voor de eeuwigheid* biedt veel informatie en geeft aardige sfeerbeelden, maar is helaas erg beperkt en eenzijdig.

Mark van Deursen

C. Slegers, *Mensen uit de kringen van Brabants Heem. Heemkundebeoefening in Noord-Brabant* (De Heemkinderen I; Zaltbommel: Kempen uitgevers, 2004, 224 blz., ISBN 90 6657 352 X).

Deze uitgave is de eersteling uit een reeks waarin men, aldus een tekst op het omslag, op 'kritisch-reflexieve' wijze de beoefening van de heemkunde (in de meest uitgebreide zin: archeologie, geschiedenis en volkskunde) binnen het Nederlandse taalgebied in beschouwing wil nemen. De directe aanleiding tot de uitgave van specifiek dit boek was het gouden jubileum in 1997 van 'Brabants Heem', een 'koepel' voor lokale heemkundige organisaties, organisaties waarvan in het laatste hoofdstuk een boeiende typologie wordt gegeven. De auteur, onderzoeker bij de leerstoel 'cultuur in Brabant' aan de Universiteit van Tilburg, geeft duidelijk aan dat de bestudering van het Brabantse erfgoed lange tijd in hoge mate een uiting was van een voor Brabant typerend emancipatiestreven. Vooral gezien de ervaringen als 'generaliteitsland' tussen 1648 en 1795 voelde men zich achtergesteld en was er een vurig verlangen om die achterstand in te halen. Uitingen van dat streven waren de oprichting in 1837 van het Provinciaal genootschap voor kunsten en wetenschappen, lange tijd een typisch liberaal 'heeren'-gezelschap, en de totstandkoming, exact één eeuw later, van 'Brabantia Nostra', een beweging die veel meer dan het deftige genootschap gekenmerkt werd door '(rooms-katholiek) religieus en politiek engagement.' (39)